

QADIMGI HOVUZ BO‘YIDAGI MAJMUA XO‘JA-ZAYNIDDIN INSHOATI

Shavkatov Shahzod

Buxoro Davlat muzey qo‘riqxonasi

Tasviriy san‘at muzey filiali rahbari

Annotatsiya Mazkur maqolada O‘rta Osiyoning muhim me‘moriy yodgorliklaridan biri bo‘lgan Xo‘ja-Zayniddin inshoati o‘rganiladi. Uning tarixi, me‘moriy xususiyatlari va ijtimoiy-madaniy ahamiyati haqida ma‘lumot beriladi. Shuningdek, bu majmuaning zamonaviy turizm va madaniy merosni asrashdagi o‘rni tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Xo‘ja-Zayniddin, O‘rta Osiyo me‘morchiligi, tarixiy yodgorlik, madaniy meros, ziyoratgoh, hovuz, turizm.

КОМПЛЕКС НА БЕРЕГУ ДРЕВНЕГО ПРУДА, ПОСТРОЕННЫЙ ХОДЖОЙ-ЗАЙНИДДИНОМ

Аннотация В статье рассматривается строительство Ходжа-Зайнуддина — одного из важнейших архитектурных памятников Средней Азии. Будет предоставлена информация о его истории, архитектурных особенностях и социально-культурном значении. Также будет проанализирована роль этого комплекса в современном туризме и сохранении культурного наследия.

Ключевые слова: Ходжа-Зайниддин, среднеазиатская архитектура, исторический памятник, культурное наследие, святыня, водоем, туризм.

THE COMPLEX ON THE BANKS OF THE ANCIENT POND, BUILT BY KHOJA-ZAYNIDDIN

Abstract This article studies the Khoja-Zayniddin complex, one of the most important architectural monuments of Central Asia. It provides information about its history, architectural features, and socio-cultural significance. It also analyzes the role of this complex in modern tourism and the preservation of cultural heritage.

Keywords: Khoja-Zayniddin, Central Asian architecture, historical monument, cultural heritage, shrine, pool, tourism.

Qadimiy Buxoroning durdonalari juda ko‘p bu durdonalardan biri Xo‘ja Zayniddin jome masjidi bo‘lib u eski mahallaning Xo‘ja Zayniddin ko‘chasida

Buxorodagi eng qadimiy hovuz bo'yida joylashgan. Xo'ja Zayniddin majmuasi [XVI-asr](#) birinchi yarmi [Buxoro xonligining Shayboniylar sulolasi](#) davrida Buxoro [qozikaloni](#) lavozimida bo'lgan [Xo'ja](#) Zayniddin tashabbusi bilan [Imom al-Buxoriy](#) sharafiga [usta Mir Do'stumbiy](#) tomonidan [qurilgan](#).

Mazkur majmua ham xonaqoh ham masjid vazifasini bajargan. Inshoot ko'p xonali va gumbazli bo'lgan, o'rtada hovuz mavjud. Xonaqo-masjid ayvonli, ustunlardan iborat bo'lib, gumbazli xona qismi naqshlar bilan bezatilgan. Masjid-xonaqoda tahoratxona va Hoji Rahmatulla hujralari ham mavjud.

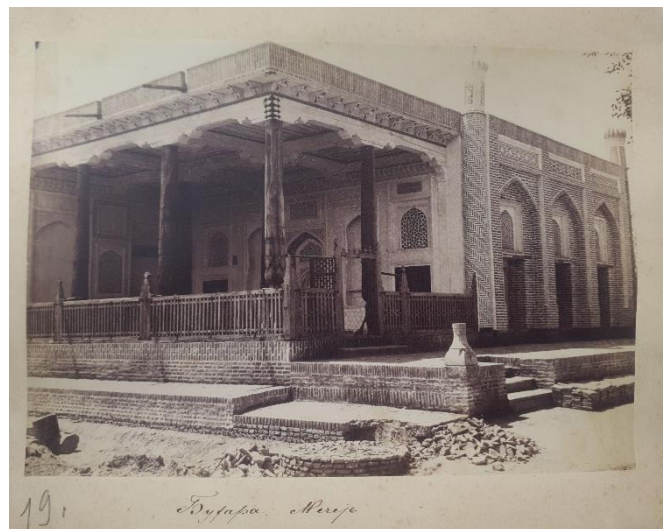
Majmua hovuzi katta burchakli, toshlardan ko'tarilgan. Hovuz XVI asrning birinchi yarmida bunyod etilgan bo'lib Buxoro amiri [Amir Olimxon](#) tashabbusi bilan 1913-yilda majmuaning hovuzida ta'mirlash ishlari olib borilib, huvuzning janubi-sharqida „obpartar“ marmardan yasalgan yangi moslama bilan almashtirilgan. U ajdarhoning ochiq og'izi uslubida bezatilgan. [Quldurum](#) naqshli bezaklar bilan bezatilgan. Xo'ja Zayniddin majmuasida 1970-1975-yillarda ta'mirlash ishlari olib borilgan bo'lib, hozirda yaxshi saqlangan. Xo'ja Zayniddin masjid xonaqohi g'arbiy devorida joylashgan mehrob ichi ganchkor naqshlar bilan bezatilgan. Masjid-xonaqoh ustunlari yaxshi saqlangan.

Hozirgi kunda Buxoro davlat muzey qo'riqxonasining “Hujjatlar fondi” foto kolleksiyasida Xo'ja Zayniddin majmuasi foto suratlari mavjud jumladan 1973-yilda muzey fondi ekspanatlar qatoridan joy olgan “Orde” kolleksiyasida 853 f/f inventar raqamli foto surat saqlanadi (1-rasm).

1-rasm

2-rasm

3-rasm

“Rempel” kolleksiyasi o‘rin olgan 8090/12 f/f inventar raqamli foto surat 1939-yilda rasmga tushirilgan bo‘lib Rempelning qolgan foto suratlari bilan birga 1946-yilda muzey foto suratlari qatoridan joy olgan (2-rasm).

Hujjatlar fondi foto kolleksiyasiga 1958-yilda Y.A.Polyakova tomonidan rasmga olingan 1025 f/f raqamli foto surat S.N.Yurenevning vasiyatiga ko‘ra 1973-yil uning barcha kolleksiyasi muzeyga fondiga qabul qilinadi (3-sarm).

Benkov Pavel Petrovich. Mashhur rassom P.Benkov, 1879-yilda Rossiyaning Qozon shahrida tug‘ilgan. 1985-1901-yillar Qozon rassomlik maktabida, 1901-1906-yillar Sank Peterburg Badiiy Akademiyasida, keyinchalik esa Fransiyaning Parij shahridagi “Julyen” nomli Akademiyasida tahsil olgan.

1928-yillarda O‘zbekistonga kelgan rassom dastlab Buxoro shahrida yashab, ijod qilgan. U 1928-1940 yillarda O‘zbekiston tasviriy san’atida o‘z o‘rnini topdi. Rassom O‘zbekiston o‘tmishi va o‘sha davrning dolzarb mavzulariga bag‘ishlangan asarlar yaratgan.

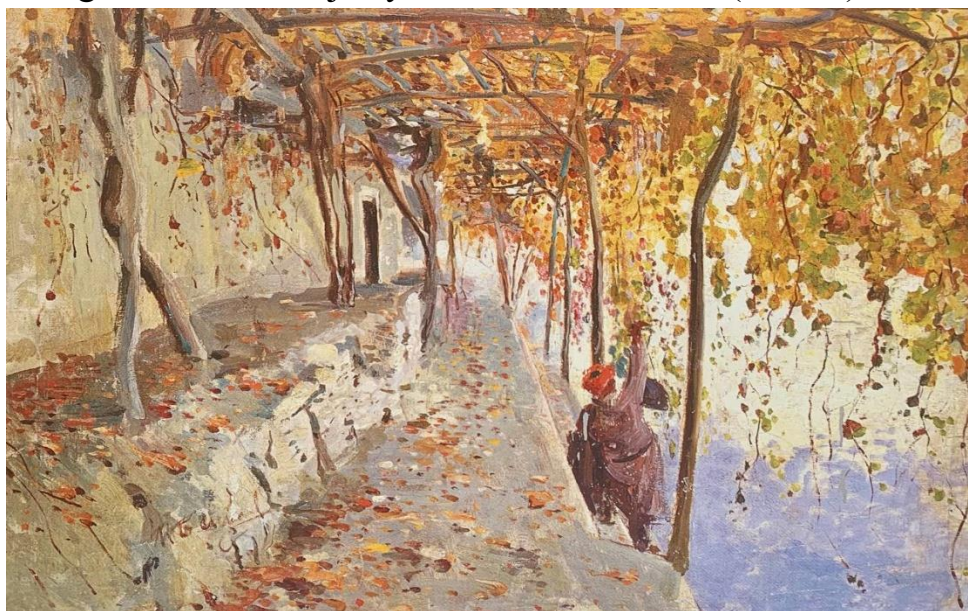
P.Benkov o‘zining tarixiy asarlarida maishiy va portret janrlarida o‘zbek xalqining turmush tarzi va an‘analarini real voqeyliklar asosida aks ettirib, shuningdek tabiat manzaralarini yaratishda ham sermahsul ijod qilgan. Buxoroning o‘ziga xos bo‘lgan tarixiy, milliy an‘analari, quyoshli o‘lkaning betakror go‘zalligi rassomning yetuk ijodkor bo‘lib yetishishi uchun katta ahamiyat kasb etadi.

Uning asarlarida asosan Buxoroning qadimiy ko‘chalari, tarixiy yodgorliklari aks ettirilgan. Labi-Hovuz majmuasi, Xo‘ja-Zayniddin masjidi asarlarida hayotning

boqiyliigi va ayni paytda davrning o'zgaruvchanligi impressionistik uslubda yorqin ranglar jilosi orqali aks ettirilganligining guvohi bo'lamiz.

Hozirda, Buxoro Tasviriy san'at muzeyi ko'rgazma zallida P.Benkovning ikki durdona asari "Kuzgi uzumzor hamda Xo'ja Zayniddin hovuzidagi uzumzor" ko'rgazmada o'z o'rniga ega bebaho asarlardan hisoblanadi.

Ushbu asarlarda, Pavel Petrovich Benkovni serquyosh o'lkani nafaqat issiq, rangbarang tabiatini, balki uning qadimiy tarixi, xar bir arxetektura yodgorliklari hashamatli minora-gumbazlari, masjid, madrasalari, insonlarining qiyofasi, kiyimlari... tor ko'chalari, ulardagi shinamgina uylar va ayniqsa ichkaridagi xovlilarning ko'rinishlari judayam qiziqtirgan. Shuning uchunmi musavvirning "Kuzgi uzumzor" asaridagi Buxoroning ichkari hovlilari tasviri o'ta mohirona ishlangan. Hovlilarning ko'rkamligi, kulrang devorlari, kuz faslidagi tillorang sariq, qizil-sarg'ish tok barglarining quyosh nuridagi jilosi kuchli bir xissiyot bilan tasvirlangan. Asarni uzoq kuzatar ekansiz, go'yoki barglar, xazonrezgi davrida yuqori toklardan uzilib, yuqoridan pastga oxista-oxista giraylanib tushib, oyoq ostidagi shivirlashlari eshitilayotgandek xis-tuyg'ular bilan qamrab oladi. Rassomni maftun etgan bu go'zal yurt, uning ijodidagi katta burulish jarayonidan dalolat beradi (4-rasm),

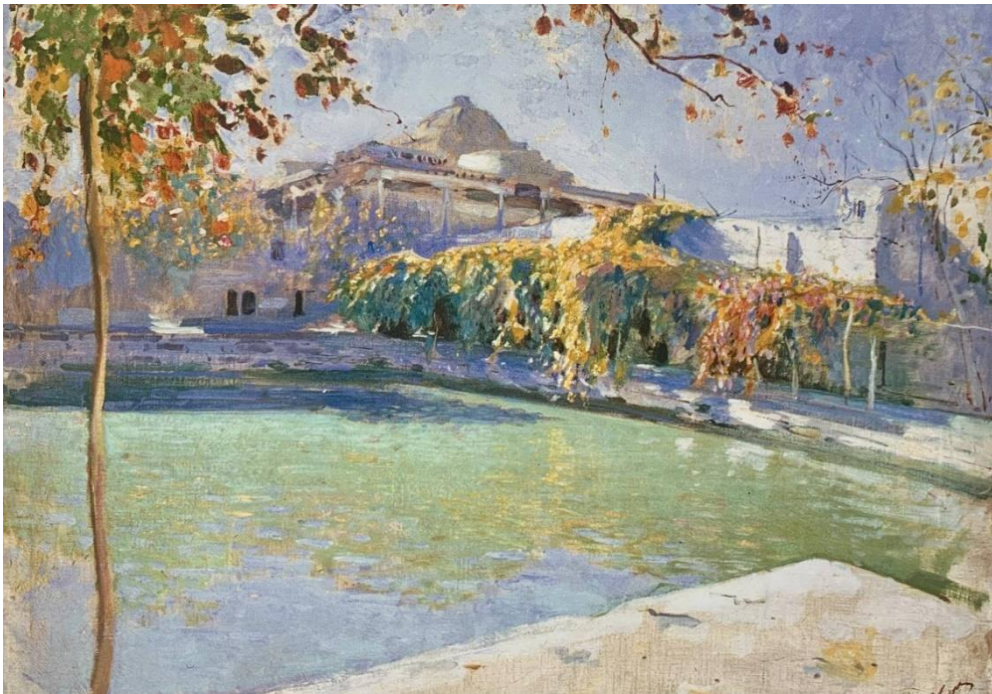

4-rasm

Taniqli rassom P.Benkov, Buxoroga kelgan paytlari "Labi-Xovuz" yonidagi Nodir-Devonbegi madrasasida yashagan. Balkim, uning hovuzni doimiy kuzatishlari sababli, asarlarida Buxorodagi hovuzlarning tasvirini tez-tez uchratamiz. Ayniksa bu xolat Benkovning mashxur "Xo'ja Zayniddin masjidi" asarida namoyon bulgan.

Kartina kompozitsiyasining asosiy qismini hovuz tasviri egallagan va oldingi plandadir.

Masjid tasviri esa ikkinchi planda bo‘lib, gorizont chizig‘ining ustida joylashtirilgan. Vaxolanki, kartina masjid nomi bilan atalsada, undagi hovuz tasviri birinchi o‘rinda va uning jozibador moviy-yashil ranglari bilan o‘ziga jalb qiladi. Benkov bu asarida Buxoroning, qolaversa butun O‘rta Osiyoning serquyosh manzarasini yorqin ranglar jilosida tasvirlagan. Asarda issiq: sariq, sabzirang, yashil rang oxanglari bilan birga, sovuq: moviyrang, ko‘k tusdagi ranglar bir-biri bilan uyg‘unlashib ranglar mutanosibligini hosil qilgan (5-rasm).

5-rasm

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak Buxoroyi sharifda joylashgan ushbu qadimiy hovuz bo‘yida qurilgan “Xo‘ja Zayniddin” masjidini rasom P.Benkov shudarajada ilhomlanganki ranglar koloriddiga hamda o‘sha davrni real tasvirda o‘z o‘rnida qo‘ya bilgan. Hovuz bo‘yidagi tok barglarining nafis egilib tushganligi undagi yorqin ranglar va hovuzdagi suv orqali tovlanishini mohirona tasvirlay olgan. Axitekturaviy qurilishi, tarixiy ahamiyatga ega ekanligini asarlari orqali tomoshabinga yetkaza olgan. Rasomning asarlarida o‘sha davrni yaqol tasvirlanganini yuqoridagi foto suratlarda ham kuzatishimiz mumkin.

Adabiyotlar

1. Bartold, V.V. (1963). "O'rta Osiyo tarixi haqida ocherklar". Moskva: Nauka.
2. Pugachenkova, G.A. (1976). "O'rta Osiyo me'morchiligi yodgorliklari". Toshkent: Fan.
3. Xamidov, A. (2001). "O'zbekiston madaniy merosi va me'morchiligi". Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
4. Olimov S. S., Mamurova D. I. Information Technology in Education //Pioneer: Journal of Advanced Research and Scientific Progress. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 17-22.
5. Olimov S. S., Mamurova D. I. Opportunities to use information technology to increase the effectiveness of education //International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE). – 2022. – T. 14. – №. 02.
6. Умедов, Шахзод, and Нафиса Авлиякулова. "КУЛЬТУРА И ПСИХОЛОГИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБЩЕНИЯ." Современная педагогика и психология: проблемы и перспективы. 2020.
7. Азимов, Б. Б., Азимова, М. Б., Тухсанова, В. Р., & Сулаймонова, М. Б. (2021). Педагогические, психологические и методические основы проведения бесед об искусстве. *European science*, (2 (58)), 38-40.
8. Ibatova, Nigora. "TALABALARNING BADIY-OBRAZLI TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI." *Science and innovation in the education system* 3.6 (2024): 59-65.
9. Авлиякулова, Н. М., Остонова, Г. Р., Ибадуллаева, Ш. И., & Мусинова, А. С. (2021). Роль культуры и искусства в подготовке будущих учителей к творческой деятельности. *European science*, (2 (58)), 95-97
10. Остонова, Г. Р., Ибадуллаева, Ш. И., Мусинова, А. С., & Авлиякулова, Н. М. (2021). Дидактические принципы обучения изобразительному искусству в общеобразовательных школах. *European science*, (2 (58)), 104-106.
11. Mamurova, D., & Khusnidinova, N. (2024). Didactic possibilities of using computer graphics programs in the educational process. In *BIO Web of Conferences* (Vol. 84, p. 02020). EDP Sciences.
12. Mamurova D. I. Application of advanced information technologies of training at drafting lessons //Eastern European Scientific Journal. – 2018. – №. 6.
13. MAMUROVA, DILFUZA ISLOMOVNA. "The basis of the positive results of teaching drawing using computer technology and software." *THEORETICAL*

& APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука 9
(2021): 530.

14. Mamurova, D. I. Electronic Methodological Instructions on Computer Graphics Preparation Methodology. *JournalNX*, 7(05), 166-169.